

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7610

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

<http://nvlvet.com.ua/>

УДК 338.439.02

Перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції

М.М. Дорош-Кізим, О.О. Дадак, Т.С. Гачек
mim.dorosh@gmail.com

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Сьогодні агропромисловий комплекс є одним із найбільших і найважливіших секторів економіки України, адже саме тут формується основна частина продовольчих ресурсів та майже три чверті роздрібного товарообігу. Крім того, що агропромислові підприємства роблять значний внесок у розвиток галузі і економіки країни в цілому, агропромисловий сектор України є також одним із найважливіших елементів економічних систем більшості країн світу з ринковою економікою. Протягом останніх трьох років Україна остаточно закріпила за собою статус світового лідера з виробництва та експорту аграрної продукції. І як визнають експерти, попереду ще великий потенціал. Проте, одним із найголовніших досягнень останніх декількох років стало завоювання продовольчого ринку Європейського Союзу. Слідом за українськими зерновими на європейському ринку, на полицях європейських супермаркетів з'являються продукти харчування з позначкою «Зроблено в Україні». Європа зацікавлена у нашій продукції, але тут існують свої невід'ємні «правила гри». Проблеми міжнародної економічної інтеграції тісно пов'язані з міжнародною торгівлею, яка є невід'ємною частиною світової глобалізації, оскільки можуть суттєво впливати на географічну та товарну структури експорту й імпорту. Внаслідок зростання показників відкритості ринків з'являються нові вимоги до якості товарів і послуг національних виробників, особливо виробників сільськогосподарської продукції. Розвиток експортного потенціалу сільськогосподарської продукції стає запорукою зростання економіки в цілому, що передбачає, у тому числі, підвищення кваліфікації персоналу та якісну зміну системи маркетингу. Україні необхідно щонайменше 2–3 роки напруженої роботи, аби отримати вихід на європейський ринок по всіх видах продукції сільського господарства. І ця напружена робота включає як прийняття необхідних законодавчих актів, так і, насамперед, вдосконалення вже існуючих бізнес-практик.

Ключові слова: сільське господарство, експортний потенціал, інноваційні технології, маркетинговий рік, якість продукції, інвестиційна привабливість, продовольчий ринок, національна економіка, світовий ринок, агропромисловий комплекс, фермерські господарства, імпорт, експорт, споживчий потенціал, продовольча проблема, інноваційна ідея, конкурентоспроможна продукція.

Перспективы развития агропромышленного комплекса Украины в условиях евроинтеграции

М.М. Дорош-Кизым, О.О. Дадак, Т.С. Гачек
mim.dorosh@gmail.com

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий им. С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Сегодня агропромышленный комплекс является одним из крупнейших и важнейших секторов экономики Украины, ведь именно здесь формируется основная часть продовольственных ресурсов и почти три четверти розничного товарооборота. Кроме того, что агропромышленные предприятия делают значительный вклад в развитие отрасли и экономики страны в целом, агропромышленный сектор Украины является также одним из важнейших элементов экономических систем большинства стран мира с рыночной экономикой. В течение последних трех лет Украина окончательно закрепила за собой

Citation:

Dorosh–Kizym, M., Dadak, O., Gachek, T. (2017). Prospects of development of agroindustrial complex of Ukraine under conditions of European integration. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 47–55.

статус мирового лидера по производству и экспорту аграрной продукции. И как признают эксперты, впереди еще большой потенциал. Однако, одним из главных достижений последних нескольких лет стало завоевание продовольственного рынка Европейского Союза. Вслед за украинскими зерновыми на европейском рынке, на полках европейских супермаркетов появляются продукты питания с пометкой «Сделано в Украине». Европа заинтересована в нашей продукции, но здесь существуют свои неотъемлемые «правила игры». Проблемы международной экономической интеграции тесно связаны с международной торговлей, которая является неотъемлемой частью мировой глобализации, поскольку могут существенно влиять на географическую и товарную структуру экспорта и импорта. Вследствие роста показателей открытости рынков появляются новые требования к качеству товаров и услуг национальных производителей, особенно производителей сельскохозяйственной продукции. Развитие экспортного потенциала сельскохозяйственной продукции становится залогом роста экономики в целом, что предполагает, в том числе, повышение квалификации персонала и качественное изменение системы маркетинга. Украине необходимо минимум 2–3 года напряженной работы, чтобы получить выход на европейский рынок по всем видам продукции сельского хозяйства. И эта напряженная работа включает как принятие необходимых законодательных актов, так и, прежде всего, совершенствование уже существующих бизнес-практик.

Ключевые слова: сельское хозяйство, экспортный потенциал, инновационные технологии, маркетинговый год, качество продукции, инвестиционная привлекательность, продовольственный рынок, национальная экономика, мировой рынок, агропромышленный комплекс, фермерские хозяйства, импорт, экспорт, потребительский потенциал, продовольственная проблема, инновационная идея, конкурентоспособная продукция.

Prospects of development of agroindustrial complex of Ukraine under conditions of European integration

M. Dorosh–Kizym, O. Dadak, T. Gachek
mim.dorosh@gmail.com

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

Today the agricultural sector is one of the largest and most important sectors of Ukraine's economy, because it is formed the bulk of food resources and almost three-quarters of the retail trade. In addition, agroindustrial enterprises that make significant contributions to the industry and the economy as a whole, the agricultural sector of Ukraine is also one of the most important elements of the economic systems of most countries with market economies. Over the past three years, Ukraine finally consolidated its status of world leader in the production and export of agricultural products. As recognized experts, there is still great potential. However, one of the most important achievements of the past few years has been winning food market of the European Union. Following the Ukrainian grain in the European market on the shelves of European supermarkets there are foods labeled «Made in Ukraine». Europe is interested in our products, but this has its own inherent «rules». Problems of international economic integration are closely linked to international trade, which is an integral part of world globalization, because it can significantly influence the geographical and commodity structure of exports and imports. Due to the growing openness of markets there are new requirements to the quality of goods and services of domestic producers, especially producers of agricultural products. The development of export potential of agricultural products is the key to overall economic growth, which implies, in particular, the staff development and qualitative change in the marketing system. Ukraine needs at least 2–3 years of hard work to get access to the European market for all types of agricultural products. And that hard work involves both taking the necessary legislation and, above all, improving existing business practices.

Key words: agriculture, export potential, innovative technology, marketing year, product quality, attractiveness, food market, national economy, the world market, agriculture, farming, imports, exports, consumption potential, the food problem, the idea of innovation, competitive products.

Вступ

Співробітництво з Європейським Союзом є одним із головних пріоритетів зовнішньоекономічної політики України, саме тому на даний час активно здійснюються заходи, які спрямовані на поглиблення співпраці між Україною та Європейським Союзом, зокрема, у сфері агропромислового комплексу.

За даними Державної служби статистики України у 2015 році прямі іноземні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство зросли на 15%, тоді як в економіку загалом – лише на 5%, і становлять 839,3 млн дол США.

Для успішного розв'язання завдань євроінтеграції агропромисловий комплекс України має достатньо передумов: багатий природно-ресурсний та експортний потенціал, вагомий людський капітал, поступово зростаючу інвестиційну привабливість, збережений

уклад сільського життя та багатівікові традиції ведення сільського господарства.

Твердження, що Україна – житниця Європи, повністю доводиться об'ємами експорту українських зернових, які щороку зростають.

На сьогоднішній день, можна сміливо декларувати нарощення експортного потенціалу у сфері сільського господарства. За спостереженнями та висновками експертів, даними індексу інвестиційної привабливості та, найголовніше, – мовою статистики, в Україні суттєво збільшився експорт сільськогосподарської продукції, у середньому, до 12 млрд дол. США.

Світова продовольча криза, зростання світових цін, девальвація гривні підвищила конкурентоспроможність українських товарів. Без сумніву, членство України у Світовій Організації Торгівлі протягом останніх років також має свої позитивні наслідки та вплив на збільшення експортного потенціалу. Виник-

ли якісно нові соціально-економічні умови розвитку сільськогосподарського виробництва: змінилася економічне, інформаційне та правове середовище функціонування підприємств АПК. Зараз у них інша мета і завдання, інший характер діяльності, який все більше набуває форми бізнесу. З'явилися різноманітні за видами та організаційно-правовими формами підприємства. Змінився характер їх зв'язків і взаємовідносин між собою та іншими суб'єктами ринку. Після вступу України до СОТ частка сільськогосподарських товарів у загальному експорті товарів збільшилась до 20% замість 12% до вступу. Для вітчизняних підприємств збільшуються можливості виходу на міжнародні ринки (Halushko, 2006; Shrychak et al., 2006; Vabenko, 2008; Dorosh, 2015)..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність та необхідність вирішення проблеми експортного потенціалу країни знаходить своє відображення у численних наукових працях українських і зарубіжних вчених. Статті, монографії та наукові матеріали О.П. Катеринича, М.І. Сахацького, П.Т. Саблука, В.Г. Маслича, Ф.О. Ярошенка, Ю.М. Бондаренка, В.І. Богачова, Б.А. Мельника, С.М. Онисько, В.Г. Ткаченко й досі є постійним предметом для вивчення і заслуговують детального розгляду та подальшого обговорювання.

В умовах економічної кризи в Україні та на тлі світової продовольчої кризи, стає зрозумілим, що аграрний сектор економіки сьогодні є одним з найпе-

рспективніших шляхів до виходу країни на європейський рівень, – що ставить перед нами нову мету, і, відповідно, нові завдання, які потребують детального обговорення та своєчасного ефективного вирішення.

Формулювання цілей статті полягає в аналізі експортного потенціалу АПК України та виявлення основних ринків збуту продукції.

Результати та їх обговорення

Агропромисловий сектор України з його основною складовою – сільським господарством є базисним та системотворчим в національній економіці, формуючи фактори стійкості та незалежності держави, зокрема – продовольчу, економічну, екологічну та енергетичну безпеку держави. Саме він забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей економіки та стимулює надійне та ефективне функціонування ринку сільськогосподарської продукції і продовольства країни.

Експортний потенціал української аграрної галузі – невичерпний, адже справжнім багатством нашої країни є 32 мільйони гектарів орних земель і третина світового запасу чорнозему. На сьогодні близько 25% валового внутрішнього продукту припадає на весь агропромисловий комплекс. Чудовий природний та людський ресурс – справжня перевага будь-якої держави. Важливо правильно розподілити наявний ресурс та забезпечити професійне управління та впровадження новітніх технологій (рис. 1).

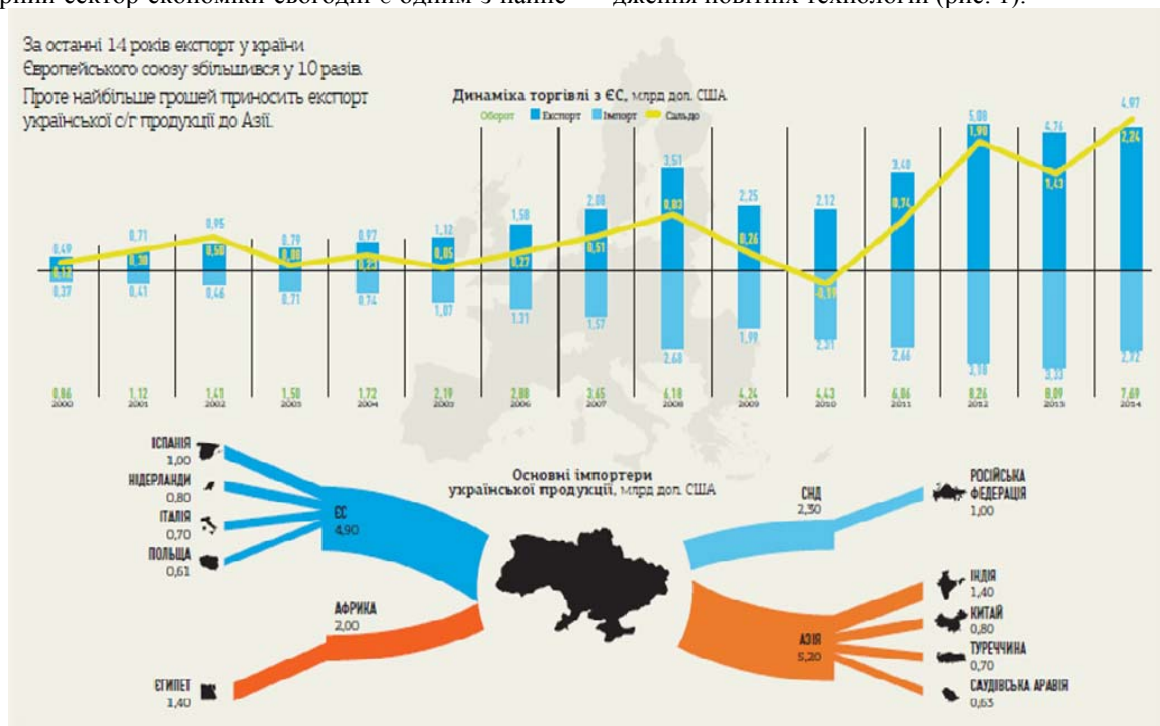

Рис. 1. Основні тенденції зовнішньої торгівлі України

Джерело: відображено за даними <http://latifundist.com/infographics>

В структурі ВВП України сільське господарство займає – 10,43%. За цим показником наша країна посідає третє місце в Європі. На основі проведеного аналізу даних можна скласти наступний рейтинг країн, економіка яких залежить саме від розвитку агропромислового сектору:

1. Албанія – частка сільського господарства у ВВП країни 21,83%. Сільське господарство є провідною галуззю економіки країни, орієнтоване переважно на внутрішній ринок. Основні сільськогосподарські культури в Албанії – кукурудза і пшениця. Також успі-

хів албанські фермери досягли у вирощуванні тютюну і бавовни.

2. Молдова – частка сільського господарства у ВВП країни 13,8%. Сільське господарство є базовою частиною національної економіки. Разом з переробною промисловістю частка сільського господарства в структурі ВВП становить близько 30% обсягу. АПК формує майже половину обсягу експорту.

3. Україна – частка сільського господарства у ВВП країни 10,43%. Агросектор є ключовим у наповненні бюджету та одним з ключових джерел надходжень валюти в країну. Сільські жителі становлять майже третину населення країни.

4. Македонія – частка сільського господарства у ВВП країни 10,2%. Провідними галузями в сільському господарстві є овочівництво, плідівництво, вівчарство. Македонські фермери вирощують також пшеницю, кукурудзу і рис. Багато уваги приділяють технічним культурам – тютюну, соняшнику, бавовнику. Останні відрізняються високою якістю і йдуть на експорт. Широко поширені виноградарство і виноробство. У сільському господарстві зайнято близько 20% економічно активного населення, однак зайнятість носить сезонний характер.

5. Чорногорія – частка сільського господарства у ВВП країни 10,1%. М'ясне виробництво домінує над вирощуванням сільгоспкультур, воно займає значну частину (більш 60%) сільського господарства. Серед культур значну частину становлять картопля, тютюн, виноград, цитрусові, оливки, інжир. Вирощувані в цій країні продукти визнані одними з найбільш екологічно чистих і корисних в Європі.

6. Сербія – частка сільського господарства у ВВП країни 9,66%. Сільськогосподарські землі займають приблизно 70% загальної площі земель. Частка сільського населення становить 44%, а чисельність зайнятих в сільському господарстві жителів досягає 22%.

7. Білорусія – частка сільського господарства у ВВП країни 9,2%. АПК є однією з основних галузей економіки країни. Однак частка сільського господарства у ВВП країни не характеризується стабільністю. Проблемними галузями стали виробництво зернових і зернобобових, картоплі, цукрових буряків та льоноволокна. Тваринництво навпаки демонструвало тенденцію зростання обсягу виробленої продукції.

8. Боснія і Герцеговина – частка сільського господарства у ВВП країни 8,45%. Основні сільськогосподарські культури: кукурудза, цукрові буряки, пшениця, тютюн, фрукти та овочі. У передгір'ях вирощуються сливи та горіхи; на півдні – виноград, тютюн, оливки, мигдаль, інжир. Герцеговина є центром виноробства. У тваринництві переважає розведення овець і кіз.

9. Болгарія – частка сільського господарства у ВВП країни 6,7%. Основні сільськогосподарські культури: пшениця, кукурудза, виноград, фрукти, овочі, цукрові буряки, тютюн, олійна троянда, рис. Близько 60% посівних площ займають зернові – пшениця, кукурудза і ячмінь. Чисельність зайнятих в сільському господарстві становить близько 7%.

10. Румунія – частка сільського господарства у ВВП країни 6,4%. Основні сільськогосподарські куль-

тури озима пшениця та кукурудза на зерно, кожна з них займає близько третини загальної площі оброблених земель. Третина, зайнята під іншими культурами – соняшником, ріпаком, соєю, цукровими буряками, картоплею.

Україна увійшла в десятку головних експортерів сільськогосподарської продукції в країні Євросоюзу і займає восьме місце. У 2015 році ЄС імпортував української сільськогосподарської продукції на суму 3,5 млрд євро. Хоча, варто відзначити, що в аналогічний період 2016 року цей показник зменшився майже на 15%.

Україна є лідером в експорті цілої низки сільгоспкультур (передусім зернових культур) і рослинних жирів (зокрема соняшnikової олії). Вітчизняний агросектор зі значними експортним потенціалом може стати рушієм розвитку національної економіки, надаючи імпульс інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню України (рис. 2).

Окреслюючи основні тенденції в експорті сільськогосподарських культур, неможливо не помітити зростання поступу держави в експорті зерна, який щорічно збільшується.

Звертаючись до статистичних даних, можна констатувати, що експорт зернових стабільно збільшується (у структурі експорту з 20% до 28%), експорт жирів за останні роки суттєво збільшився за рахунок соняшnikової олії – з 20% до 27%, а також реекспорту пальмової олії до Росії.

Щодо експорту олійних культур, то збільшилися обсяги продажу за кордон насіння соняшнику через зниження експортних мит. Експорт сої зріс у 6 разів. Також можемо спостерігати зменшення обсягів продажу рапу через нові вимоги ЄС.

Нагадаємо, що найбільше зернових Україна експортує до Євросоюзу. У 2015 році туди поставлено 7,7 мільйона тонн зерна. Найбільше рослинної олії Україна продає до Індії – 1,1 мільйона тонн, та до ЄС – 684 тис. тонн. За обсягами продажу соняшnikової олії у поточному маркетинговому році Україна посідає одне з провідних місць у світі.

Якщо подивитися на географію експорту української сільськогосподарської продукції, то це, насамперед Єгипет, Марокко, Саудівська Аравія, Туреччина, куди продається зерно, соняшник та олія. До Білорусі та Казахстану експортуються товари з більш високою доданою вартістю (Shubravskaya and Prokopenko, 2015).

Сільськогосподарська продукція є однією з ключових позицій у зовнішньоторговельному товарообороті України, який за підсумками 2015 року становив 140,3 млрд дол. США (Dogosh, 2015). Так, зовнішньоторговельний оборот сільгосппродукції України за 2015 рік склав 25,9 млрд дол. США або 18,5% зовнішньоторговельного товарообороту України. При цьому, її експорт за вказаний період становив 17,3 млрд дол. США або 27,3% від загального експорту товарів України; імпорт – 8,6 млрд дол. США або 11,2% від загального товарного імпорту України; позитивне зовнішньоторговельне сальдо склало 8,8 млрд дол. США.

Рис. 2. Структура експорту продукції АПК України

Джерело: відображено за даними <http://latifundist.com/infographics>

Вітчизняні аграрії забезпечили провідні позиції України на світових ринках сільськогосподарської продукції: за 2012–2015 маркетинговий рік за обсягами експорту соняшникової олії Україна посіла перше місце, зернових (пшениця, кукурудза, ячмінь) – друге, кукурудзи – третє, пшениці – шосте.

Країни ЄС є ключовими партнерами України у регіональній структурі товарообороту сільськогосподарської продукції за 2015 рік, частка яких становить 31,2% (рис. 3). Найбільші частки у зовнішньоторговельному обороті між ЄС та Україною мають наступні країни: Польща – 13,3%, Іспанія – 12,4%, Нідерланди – 11,7%, Німеччина – 11,6%, Італія – 11,4%, Франція –

10,2%, Бельгія – 4%, Великобританія – 3,9%, Португалія – 2,9%, Угорщина – 2,7%.

Ринки країн ЄС перебувають на другому місці у регіональній структурі експорту сільськогосподарської продукції України за 2015 рік із часткою в 27,4% (або 4758,6 млн дол. США) (рис. 4). Найбільші обсяги в структурі експорту сільськогосподарської продукції України до країн ЄС займали зернові злаки – 1,7 млрд дол. США; насіння олійних культур – 1,3 млрд дол. США; олія – 500,1 млн дол. США; залишки і відходи харчової промисловості – 497 млн дол. США; соки – 154,2 млн дол. США; плоди, горіхи та цедра – 82,5 млн дол. США (Heitsia et al., 2013).

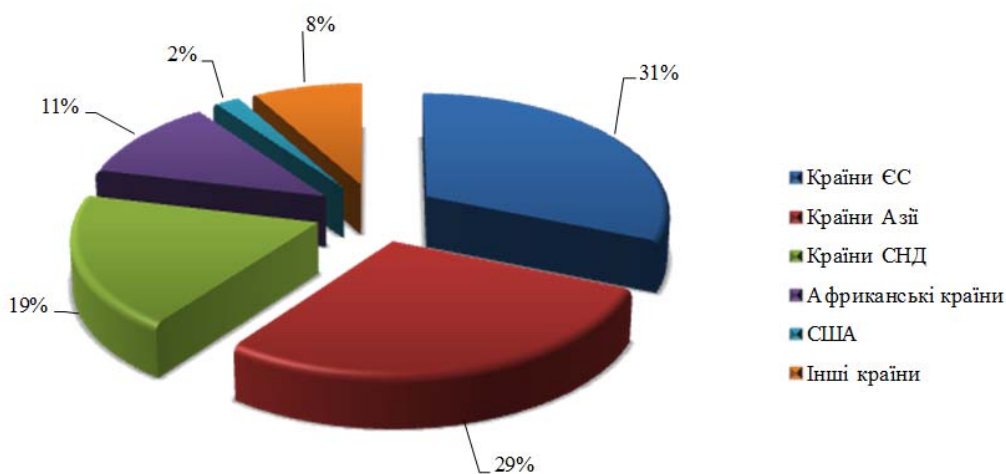

Рис. 3. Товарооборот сільськогосподарської продукції України у 2015 р.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

Країни ЄС є найбільшими імпортерами сільськогосподарської продукції до України, частка яких у регіональній структурі імпорту сільськогосподарської продукції за 2015 рік становила 39 % (рис. 5). Основними видами продукції імпорту були: інші різні харчові продукти (продукти для приготування соусів, екстракти та концентрати з чаю, кави або лате та ін.) – 380,2 млн дол. США; м'ясо та субпродукти – 304,4 млн дол. США; плоди, горіхи та цедра – 258,7 млн дол. США; зернові злаки – 221,3 млн дол. США; залишки та відходи харчової промисловості – 198,7 млн дол. США; какао-боби, продукти з них, шоколад – 150,6 млн дол. США; вироби із зерна і хлібних злаків

– 124 млн дол. США; насіння олійних культур – 111,6 млн дол. США; риба, ракоподібні та моллюски – 111,3 млн дол. США; продукти переробки овочів, плодів – 96,5 млн дол. США.

У рослинництві експортується переважно продукція товарної групи 10 «Зернові злаки», серед якої на частку кукурудзи у 2015 р. припадало 96,6% (7 млн тонн). Експорт пшениці і суміші пшениці та жита до країн ЄС за 2015 рік становив 101 тис. тонн (1,4% експорту зернових до країн ЄС), сорго зернового – 115,8 тис. тонн (1,6%). На решту зернових культур припадало менш, ніж 0,5% експорту зернових.

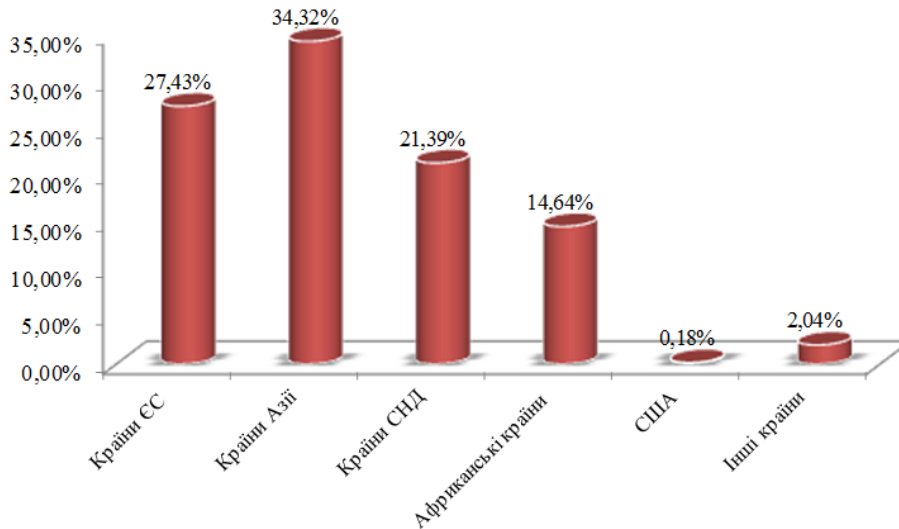

Рис. 4. Динаміка експорту сільськогосподарської продукції України у 2015 р.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

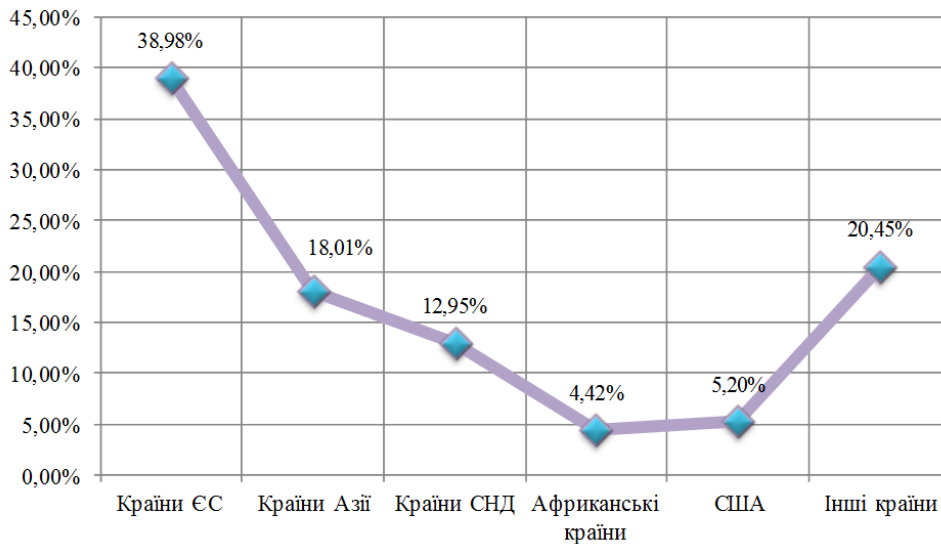

Рис. 5. Структура імпорту сільськогосподарської продукції в Україну у 2015 р.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

Угода про асоціацію між Україною та країнами ЄС встановлює обсяги квот на безмитні експортні поставки зернових культур з України з поступовим їх збільшенням протягом 5 років. Так, щорічна квота на

ввезення пшениці до ЄС встановлена в розмірі 950 тис. тонн з поступовим збільшенням до 1 млн тонн, ячменю – 250 тис. тонн із збільшенням до 350 тис. тонн (у 2015 році було експортовано 7,3 тис. тонн),

кукурудзи – 400 тис. тонн із збільшенням до 650 тис. тонн через 5 років. Незважаючи на встановлені обсяги квот на експорт зернових до країн ЄС, необхідно відмітити низку особливостей регулювання ринку ЄС, які слід враховувати:

➤ **Кукурудза.** В ЄС діє так зване «плаваюче мито»: якщо вартість кукурудзи на Чиказькій біржі становить понад 4 дол. США за бушель, експорт кукурудзи до країн ЄС здійснюється без мита, якщо менше або дорівнює 4 дол. США за бушель – імпортерне мито на поставки кукурудзи понад квоту становить 94 євро за тонну [4];

➤ **Пшениця.** Країни ЄС імпортують українську пшеницю переважно для фуражних цілей. Загалом, за експертними оцінками, країни ЄС споживають до 60 млн тонн фуражної пшениці на рік. Тому, для України цей ринок є надзвичайно перспективним. При цьому, незважаючи на досить невеликий обсяг квоти на експорт пшениці з України до країн ЄС в обсязі 950 тис. тонн із збільшенням до 1 млн тонн протягом 5 наступних років, Україна може розраховувати на квоту для третіх країн (до списку яких вона входить) за пільговою ставкою ввізного мита у 12 євро за тонну. У 2013-2015 маркетинговому році тарифна квота на ввезення пшениці середньої і низької якості до країн ЄС для третіх країн становила 2378 тис. тонн. Поставки пшениці понад обсяг квоти потраплятимуть під дію ставки ввізного мита у розмірі 95 євро за тонну;

➤ **Ячмінь.** Для постачання продукції понад встановлену квоту встановлюється імпортерне мито у розмірі 93 євро за тонну. У тексті Угоди особливо прописаний механізм торгівлі насінням соняшнику, яке для України є надзвичайно важливим, оскільки воно є сировиною для виробництва соняшникової олії; збільшення ж експортних поставок може призвести до зниження переробки продукції на вітчизняних підприємствах.

Угода про асоціацію дозволяє освоювати ринок країн ЄС вітчизняним компаніям, що займаються виробництвом, переробкою та реалізацією тваринницької продукції. Так, Україна може щорічно постачати на ринок країн ЄС:

- 12 тис. тонн яловичини;
- 20 тис. тонн свинини;
- 16 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 20 тонн) м'яса птиці;
- 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тонн) яєць;
- 8 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 10 тис. тонн) молока, вершків, згущеного молока та йогуртів;
- 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 5 тис. тонн) сухого молока;
- 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тонн) вершкового масла;
- 250 тис. тонн перероблених масляних продуктів;
- 5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 6 тис. тонн) меду.

Водночас, на сири квот не встановлено, що дозволяє завозити необмежену кількість даного виду продукції з України до ЄС. Разом з тим, обсяги експорту

переважної більшості тваринницької продукції з України до ЄС мізерні, у 2015 році вони становили (у кг): ВРХ – 0, свиней – 0, овець, кіз – 0, курей живих – 0; м'яса ВРХ (свіжого) – 366,9, м'яса ВРХ (мороженого) – 1187,14, свинини – 3170,7, баранини або козлятини – 128,7, м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці – 447563,3, риби свіжої – 162,6, молока та вершків, незгущених та без додання цукру чи інших підсолджувальних речовин – 10949,2, молока та вершків, згущених та з доданням цукру чи інших підсолджувальних речовин – 25483,4, масла – 320,8, сирів всіх видів і кисломолочних сирів – 1279,3.

Слід відмітити, що експорт тваринницької продукції України до ЄС можна буде збільшити за рахунок використання тарифних квот тільки за умови, якщо вітчизняні експортери зможуть задовольнити вимоги ЄС щодо безпечності та стандартів якості продукції і відповідним чином сертифікувати продукцію. У найближчій перспективі заповнити встановлені квоти для тваринницької продукції буде проблематично, оскільки переважна більшість тварин утримується господарствами населення (станом на 1.07.2015 р. населенням утримувалось 71,6% загальної чисельності ВРХ, у т.ч. корів – 77,7%; свиней – 53,1%, овець і кіз – 87,0%), які не мають можливостей застосовувати сучасні технології виробництва продукції, що зумовлює низьку її якість та невідповідність європейським санітарним нормам та стандартам.

Держава всебічно підтримує сільгоспвиробників. Упродовж останніх років діє система оподаткування, що включає в себе спеціальні режими оподаткування у вигляді фіксованого сільськогосподарського податку та акумуляції коштів податку на додану вартість. Зазначені режими існують як доповнення до прямої бюджетної підтримки. Така політика сприяє інвестиційній привабливості галузі, як для вітчизняних, так і іноземних інвесторів, забезпечує зростання валового внутрішнього продукту у галузях АПК та підвищує конкурентоспроможність продукції на світових ринках.

Для переважної більшості вітчизняних малих і середніх сільгосппідприємств також існують проблеми забезпечення відповідності власної продукції європейським стандартам, оскільки процеси гармонізації та адаптації законодавства у сфері технічного регулювання та санітарних і фітосанітарних заходів потребують не тільки тривалого часу, але й значних матеріальних ресурсів. Наприклад, сукупні витрати на адаптацію до стандартів ЄС тільки м'ясної промисловості Польщі становили близько 2 млрд євро (Dorosh, 2014).

Вітчизняна продукція вже давно і остаточно завоювала прихильність українців і зараз її обирають до 90% наших співвітчизників. Тепер справа дійшла і до експорту на європейські ринки. Проте, загальновідомо, що в Європі жорстко поставлені питання якості і безпечності продукції харчування. Однак, не всі вітчизняні виробники сьогодні готові до такого жорсткого контролю.

Невідповідність української продукції європейським стандартам є суттєвою загрозою розвитку вітчизняного агропродовольчого сектору, оскільки стримує

постачання продукції на ринки країн ЄС на період запровадження всіх необхідних технічних регламентів і отримання сертифікатів відповідності, призводить до зниження дохідності вітчизняних малих і середніх сільгоспдприємств, а також до послаблення конкурентних позицій на внутрішньому ринку окремих видів української продукції порівняно з європейською, яка вже відповідним чином сертифікована (Dorosh, 2014).

Процес впровадження європейських та міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування (НАССР, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва в Україні відбувається вкрай повільно.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, з 297 стандартів системи Кодексу Аліментаріус гармонізовано та знаходяться на стадії затвердження 30 стандартів.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом є важливими чинниками розвитку аграрної галузі, оскільки для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції АПК, покращення стану продовольчої безпеки держави. Тому для України постає завдання вироблення механізмів державної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору економіки, його адаптації до нових умов, з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторгове льних відносин з європейськими країнами (рис. 6).

Рис. 6. Позитивні сторони виходу продукції АПК України на ринки ЄС

Джерело: відображено за даними <http://latifundist.com/infographics>

З метою мінімізації ризиків і використання можливостей для агропромислового комплексу внаслідок підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом необхідно реалізувати низку заходів державної аграрної політики, що не суперечитимуть принципам державної підтримки та регулювання аграрного ринку, передбачених угодою про асоціацію між Україною та ЄС, які забезпечать умови для підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції АПК.

Висновки

Європейський ринок має свої стандарти і для того, щоб вийти на цей ринок, відповідати рівню безпеки і технічним умовам, нам необхідно провести необхідні зміни і в технічному регулюванні і у вимогах щодо безпеки продукції. Це дасть можливість не тільки на

внутрішньому ринку підвищити якість і безпеку товарів, але і дозволить вийти на інші ринки, не тільки на європейські, але й на ринки інших країн, що беруть стандарти ЄС.

З урахуванням існуючих проблем, а також позитивного зарубіжного досвіду, видається доцільною реалізація заходів у контексті підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на європейському ринку за такими основними напрямками: гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС; збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами; використання позитивного

досвіду країн ЄС у регулюванні ринку аграрної продукції в напрямі зміцнення конкурентоспроможності АПК.

Європейський Союз – це невичерпне джерело досвіду функціонування ринкової соціально орієнтованої економіки та державного регулювання економічних процесів. Очевидно, саме тут Україна може отримати знання щодо розробки й реалізації результативної антимонопольної політики та недопущення надмірної концентрації ринку окремими його учасниками.

Бібліографічні посилання

- Halushko, V.P. (2006). *Ekonomika svitovoho silskoho hospodarstva*. K.: NAU (in Ukrainian).
- Shpychak, O.M., Napusenko, Yu.Ia., Stanisevych, S.A. (2006). *Normatyvni vytraty, tsiny, balansy silskohospodarskoї produktsii v Ukraini ta krainakh svitu*. K.: NNTs «IAE» (in Ukrainian).
- Dorosh, M.M. (2015). *Osoblyvosti eksportnoho potentsialu Ukrainy v ramkakh spivrobitnytstva z krainamy YeS [Elektronnyi resurs]*. – Rezhym dostupu: URL: <http://nvlvet.com.ua/index.php/journal/article/download/367/368> (in Ukrainian).
- Dorosh, M.M. (2014). *Eksportnyi potentsial Ukrainy: spivrobitnytstvo z krainamy Yevropeiskoho soiuzu [Elektronnyi resurs]*. – Rezhym dostupu: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/eksportnyy-potentsial-ukraini-sotrudnichestvo-s-stranami-evropeyskogo-soyuza> (in Ukrainian).
- Heitsia, V.M., Ostashko, T.O., Tochylina, V.O. (2013). *Mozhlyvosti i zasterezhennia shchodo naslidkiv uvedennia v diiu polozhen Uhody pro asotsiatsiiu mizh YeS ta Ukrainoiu: nauk. dop. DU «In-t ekon. ta prohnozuv»*. K. (in Ukrainian).
- Shubravska, O.V., Prokopenko, K.O. (2015). *Intehratsiini perspektyvy Ukrainy: perevahy i ryzyky dlia aharnoho sektoru*. *Ekonomika Ukrainy*. 1, 63–73 (in Ukrainian).
- Zamozhne suspilstvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava : Prohrama ekonomichnykh reform na 2010–2015 roky vid 2 cherv. 2010 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.rada.gov.ua>; (in Ukrainian).
- Babenko, A.H. (2008). *Derzhavne rehuliuвання ta pidvyshchennia konkurentospromozhnosti aharnoho sektoru*. *Ekonomika APK*. 5, 85–88 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017